

Explaining the Development Model of Ecolodges System in Rural Areas (Case Study: Khalkhal County)

Mohammad Reza Rabiei Mandjin

Assistant Professor, Department of Governmental Management, Azad Islamic University, Central Tehran Branch, Ardebil, Iran.

Hassan Oroji*

Assistant professor, Department of Geography Department, Yazd University, Yazd, Iran.

Mohammad Alizadeh

Researcher, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Abstract

Introduction:

Ecolodges are considered one of the basic elements in ecotourism, especially in ecotourism habitats and rural areas. Ecolodges have involved different components of the rural tourism system in the context of the origin and destination of tourism, and they have affected different dimensions of rural areas. The relationships between these components and their place in ecolodges can be defined and explained in the form of different models. Therefore, explaining these patterns and redefining the elements and factors of Ecolodges systems has an important role in the development of future ecolodges and the development of different dimensions of villages. Ardabil province, located in the cold region of northwest of the Iranian plateau, with its various factors such as the diversity of natural resources, hot mineral waters, and their healing properties, can be important in attracting tourists. Khalkhal county is also known as one of the potential eco-touristic areas of the province. However, the city's rural areas are known only as transit ecotourism areas and have not yet been identified as an ecotourism destination. Accordingly, ecolodges have been built in the past few years, only in a handful of villages such as Khums, Kazaj, and areas such as Aznav. In this regard, there is no proportionality between the villages. According to those

* Corresponding Author: Hassan.oroji@yazd.ac.ir

How to Cite: Rabiei Mandjin, M.R., Explaining the Development Model of Ecolodges System in Rural Areas (Case Study: Khalkhal County), *Tourism Management Studies*, Vol. 16, No 53

mentioned earlier, this study's main aim was to explain and present a model for the development of ecolodges in rural areas; Khalkhal city as a suitable and compatible case study to identify the main factors selected in the development system of ecolodges in a destination Tourism. The main purpose of this study was to participate in the theoretical knowledge in the field of ecotourism resort development system. In order to present the future development model, first, the current status of the Ecolodges system in the city should be identified by identifying the main factors and categories influencing the ecotourism system and ecolodges in the region and then by analyzing the conceptual patterns and views and identifying the relationship between factors and Their effects provided an optimal model for the future development of ecolodges.

Materials and Methods:

This research is applied type, and in terms of the nature of the data, it is quantitative-qualitative research. Research data were collected mainly through field methods, including structured interviews, group discussions, questionnaires, field observations and evaluations, library methods, and theoretical exploration. The study's statistical population to identify the factors and conceptual patterns governing the system of rural ecolodges in this county includes all experts in this field such as managers, entrepreneurs of ecolodges, and researchers familiar with the current situation of rural ecolodges. The statistical sample of the research is consciously selected. It includes four researchers with a history of research and field study in Khalkhal, four activists and entrepreneurs in the field of ecolodges in the region, and two administrative experts related to ecolodges and tourism in the city. Since this section has been analyzed through the Q analytical model, according to the limitations of elite and knowledgeable people, finally, ten experts were selected to evaluate and analyze this section. Inductive qualitative content analysis has also been used to identify and analyze the extensive components of ecolodges.

Discussion and Results:

First, the effective factors in the development of ecolodges have been studied in Khalkhal city. Therefore, eight influential factors have been identified, which are very different in terms of effectiveness and importance. The first factor is the most important of all. This factor refers to ecotourism capabilities to build accommodation in most villages of the county. It has shown a relatively high level of public participation in tourism in most

villages. The main manifestation of this partnership is the supply of handicrafts and indigenous rural products to tourists. Of course, the size and geographical location of the villages are also involved to some extent in this issue. Another important point concerning this factor is the lack of significant differences between Khalkhal villages regarding ecotourism capacity and infrastructure and services. However, this factor points to the fact that the relationship between rural ecolodges with each other and urban resorts is not very strong, and the weakness of rural management and publicity has fueled this issue. Then, the dominant thought patterns in the development of ecolodges were identified. There are only two thought patterns on the development of ecolodges in the ruling village, but the first model is much more important in terms of influence and importance. so as to explain more precisely the process and structure of rural ecolodges in Khalkhal city, the main concepts and categories have been identified through inductive qualitative content analysis, which includes entrepreneurial communication, strengthening public participation, and satisfaction People, lack of a definite model for ecolodges, the role of roads, human capital, weak government management, relative incompatibility between rural management and non-indigenous entrepreneurs, the role of non-indigenous forces, injecting ideas for ecolodges, hastily granting ecotourism permits and creating conflict It is exclusivism.

Conclusions:

After analyzing the data and research results, the final optimal model is presented to develop rural ecotourism resorts in Khalkhal city. The main components of this model involve entrepreneurship and indigenous knowledge, non-indigenous ideas, ecotourism monopolization, attraction production, ecotourism acculturation, identification of holes and sensitive elements, creation of ecotourism complexes, ecotourism routing, ecotouristic cluster and network management, and regional network strategy. Eventually, the ecolodge system will move towards development, but a scenario needs to be developed for better management.

Keywords: Ecotourism, ecolodges, rural tourism development, Khalkhal County

تبیین مدل توسعه سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستای (مورد مطالعه: شهرستان خلخال)

محمد رضا ربیعی مندجین

استادیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران
مرکزی، ایران.

حسن اروجی *

استادیار، گروه جغرافیا، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

محمد علیزاده

مدرس، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

یکی از مباحث مهم در حوزه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، ارائه مدل مفهومی توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم‌گردی است. این مدل‌ها بیان‌کننده ساختار سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی و عوامل تأثیرگذار، روابط، قدرت و جایگاه هر یک از عوامل در سیستم بوم‌گردی است. شهرستان خلخال در استان اردبیل، از مناطق مستعد بوم‌گردی کشور است. ضعف الگوها و پیوندها در یک دهه گذشته یکی از دلایل ضعف اقامتگاه‌های بوم‌گردی در این شهرستان است؛ بنابراین در این پژوهش ضمن تبیین مقوله‌های سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مدل بهینه توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم‌گردی نیز ارائه شده است. برای این منظور داده‌های لازم از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی از نمونه آماری پژوهش که شامل پژوهشگران، مسئولین، مردم و کارآفرینان است، گردآوری شده و از طریق مدل تحلیلی کیو (Q)، عامل‌های اصلی و الگوهای فکری شناسایی و با روش تحلیل محتوای کیفی، مقوله‌های مؤثر تعیین شد. در نهایت پس از تحلیل نتایج، مدل توسعه آتی، ارائه شد که این مدل شامل برهمکنشی از مجموعه عوامل و مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی است.

کلیدواژه‌ها: بوم‌گردی، اقامتگاه بوم‌گردی، توسعه گردشگری روستایی، شهرستان خلخال.

مقدمه

اقامتگاه‌های بوم گردی به‌عنوان یکی از عناصر اساسی در بوم‌گردی، به‌ویژه در زیستگاه‌های بوم گردی و نواحی روستایی تلقی می‌شود. اقامتگاه‌های بوم گردی به‌عنوان عناصر خدماتی مهم در بوم گردی، نقش مهمی در توسعه گردشگری دارد و این مسئله در مناطق بکر و مناطق روستایی یا ییلاقی نمود بیشتری دارد. اقامتگاه‌های بوم گردی شامل انواع کلبه یا اقامتگاه سنتی، مسافرخانه‌ها، اکوکمپ‌ها، روستای بوم گردی، مزرعه ارگانیک، خانه‌های اکولوژیک، هتل‌های سنتی و غیره است. این اقامتگاه‌ها از منظر فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی، زیست‌محیطی و اجتماعی دارای اصول و معیارهایی معینی است که در ساخت و مدیریت آن‌ها باید مدنظر قرار گیرد (جعفری^۱، ۲۰۰۰). اکولاژها، از مهم‌ترین گونه‌های اقامتگاه‌های بوم گردی به‌شمار می‌روند. یک اکولاژ در واقع یک کلبه یا مکان گردشگری وابسته و سازگار با طبیعت است که در پی سازگاری با اصول و ارکان بوم گردی شامل طراحی، ساختار و عملکردها و کارکردهای محیطی است (کاوان و همکاران^۲، ۲۰۰۸). اقامتگاه‌های بوم گردی، اجزای مختلف سیستم گردشگری روستایی در چارچوب مبدأ و مقصد گردشگری درگیر کرده و ابعاد مختلف روستایی را تحت تأثیر قرار داده است. روابط بین این اجزا و جایگاه آن‌ها در فرایند اقامتگاه‌های بوم گردی قابلیت تعریف و تبیین در قالب مدل‌ها و الگوهای مختلف را دارد؛ بنابراین شناخت و تبیین این ساختار و الگوها و بازتعریف اجزا و عوامل و بازیگران سیستم‌های اقامتگاه‌های بوم گردی، نقش مهمی در توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی آتی و توسعه ابعاد مختلف روستاها دارد. استان اردبیل با قرار گرفتن در منطقه سردسیر شمال غرب فلات ایران، با داشتن فاکتورهای مختلف از جمله تنوع منابع طبیعی و آب‌های گرم معدنی و خواص درمانی آن‌ها می‌تواند یکی از مناطق مهم در جذب گردشگر باشد. شهرستان خلخال نیز به‌عنوان یکی از مناطق مستعد بوم گردی استان شناخته شده که به دلیل نزدیکی به مناطق بوم گردی کشور مانند استان‌های گیلان و مازندران و شهر اردبیل، دارای توان‌های بالایی بوده و از ابتدای دهه ۹۰

1. Jafari

2. Kwan et al.

با رشد ورود گردشگران همراه بوده و فعالیت‌های بوم‌گردی در این شهرستان و در روستاهایی مانند خمس، خوجین، کزج و غیره، آغاز شده است. با این حال، مناطق روستایی این شهرستان صرفاً به‌عنوان یک منطقه بوم‌گردی گذرگاهی شناخته شده و هنوز به‌صورت یک مقصد بوم‌گردی مطرح نشده است. بر همین اساس اقامتگاه‌های بوم‌گردی نیز در چند سال گذشته، تنها در روستاهای انگشت‌شمار مانند خمس، کزج و مناطقی مانند ازنا و ساخته شده است و از این نظر تناسبی بین روستاها وجود ندارد. ضرورت اصلی پژوهش، خلأ یک بررسی تبیینی، در ارتباط با سیستم توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی است که در این زمینه نیازمند مطالعه و پژوهش است. در واقع این پژوهش ساختار و سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان خلخال را با در نظر گرفتن همه مؤلفه‌های بوم‌گردی مانند ویژگی‌های کالبدی اقامتگاه، ویژگی‌های فرهنگی و سنتی، ایمنی، سازگاری محیطی، شرایط محیط روستایی، رضایت گردشگران، موانع توسعه و نقش دولت و غیره مورد تبیین قرار داده و در قالب یک مدل، آن را تحلیل کرده است. توان‌های بوم‌گردی شهرستان خلخال بالا بوده و می‌تواند در صورت استفاده و بهره‌وری صحیح، اثرات بالایی بر توسعه اشتغال و اقتصاد منطقه، ایجاد یک باز ساخت اقتصادی و احیا و یا رونق برخی از روستاهای مجاور اقامتگاه‌های بوم‌گردی داشته باشد. همچنین وجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی و وابسته بودن برخی خدمات گردشگری به این اقامتگاه‌ها می‌تواند نقش مهمی در توسعه گردشگری داشته باشد؛ بنابراین ضرورت توجه به مسئله کارآفرینی در ایجاد مدل توسعه اقامتگاه‌ها، امری آشکار و بدیهی است. با توجه به موارد فوق، هدف مهم این پژوهش، تبیین و ارائه مدل توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در مناطق روستایی بوده و در این راه، شهرستان خلخال به‌عنوان مورد مطالعه متناسب و سازگار برای شناسایی عوامل و بازیگران اصلی سیستم توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در یک مقصد گردشگری انتخاب شده است. در واقع هدف اصلی این پژوهش، مشارکت در دانش نظری حوزه سیستم توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی است و شهرستان خلخال به‌عنوان ظرف گردآوری فکت‌ها^۱ در نظر گرفته شده است. به‌منظور ارائه مدل توسعه آتی، ابتدا باید وضع موجود سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی

شهرستان از طریق شناسایی عامل‌ها و مقوله‌های اصلی تأثیرگذار در سیستم بوم‌گردی و اقامتگاه‌های بوم‌گردی منطقه شناخته شده و سپس با تحلیل الگوهای ذهنی و دیدگاه‌های حاکم بر آن و شناسایی ارتباط بین عوامل و مقوله‌ها و جایگاه و تأثیرات آن‌ها، مدل بهینه توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم‌گردی ارائه شود.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی در سطح داخلی و خارجی در ارتباط با معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی صورت گرفته است. موردوج^۱ (۱۹۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «توسعه توریسم در استونی: جاذبه‌ها، پایداری و توسعه روستایی، عوامل مؤثر در توسعه توریسم در کشور استونی را از زمان استقلال این کشور بررسی کرده و در این بررسی، توسعه یکپارچه و شکل سمبلیک توریسم در دوران معاصر و پایداری آن (توریست پایدار) و همچنین مزایا و منافع اقتصادی توسعه توریست و تأثیر اجتماعی، اقتصادی و محیطی آن را به تصویر کشیده و بیان نموده که اعتماد گردشگران جایگاه ویژه‌ای در توسعه توریسم و جذب گردشگران از کشورهای مختلف دنیا دارد. هنگ گانگ و جی گانگ^۲ (۲۰۰۰) از مدل سیستم دینامیک و پویا برای تحلیل اقامتگاه‌ها در منطقه گردشگری گولین استفاده کردند و توسعه گردشگری در منطقه و ارائه راهبردها و سیاست‌ها از این طریق دنبال شد. جامپول و مهتا^۳ (۲۰۰۴) به بررسی ویژگی‌ها و کارکردهای اکولاژها پرداختند. تأکید اصلی نویسندگان بر شناسایی چالش‌ها و فرصت‌های مرتبط با اکولاژ و توجه به اصول پایداری بود. سرا^۴ (۲۰۱۲) به بررسی ارتباط معماری با شهرسازی و گردشگری پرداخته است. از نظر نویسنده رابطه محکمی بین معماری، قلمرو و گردشگری وجود دارد و بسیاری از سازه‌های شهری بر اساس اصول معماری ایجاد شده‌اند. وان و همکاران^۵ (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ویژگی‌های مشتریان اکولاژها و انگیزه‌های مرتبط با سطح قیمت اکولاژها در منطقه بلیز

1. Mudroch

2. Hongganf & jingang

3. Jampol & Mehta

4. Serra

5. Kwan et al.

کانادا پرداختند. هاگبرگ (۲۰۱۱) در فصلی از پژوهش خود، به بررسی اکولاژها پرداخته است و ویژگی‌ها و اصول معماری آن را مورد بررسی قرار داده است. سیولی-کلاوری^۱ (۲۰۱۵) در پایان‌نامه خود به بررسی ارتباط بین گردشگری با معماری، اقتصاد و فرهنگ پرداخته است. همچنین کامرون^۲ (۲۰۱۸) در مجموعه‌ای، به بررسی مفاهیم طراحی اقامتگاه‌های بوم‌گردی و برنامه‌ریزی اکوتوریسم پرداخته و در آن، عناصر و مباحث کلی در این ارتباط را مطرح کرده است. در سطح داخلی فرجی‌راد و افتخاریان (۱۳۹۲) به موضوع طراحی مجتمع‌های تفریحی و گردشگری با رویکرد معماری بومی در استان گیلان پرداختند. مدی و همکاران (۱۳۹۲) نقش تفضیلی معماری جدید و قدیم روستای کندوان در صنعت گردشگری ایران را مورد بررسی قرار دادند. افشاری‌آزاد و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی ارتباط بین معماری و گردشگری پرداخته است. این تحقیق باهدف بررسی ارتباط بنیادی دو صنعت عظیم معماری و گردشگری در ایران به روش تحلیلی توصیفی صورت پذیرفته است. خانلو و مدنی (۱۳۹۴) نقش معماری در گردشگری بندچابهار را مورد بررسی قرار دادند. محرم‌نژاد و نوربخش (۱۳۹۵) در پژوهش خود به تدوین مدیریت اکوتوریسم پایدار در محدوده اثر طبیعی ملی خشکه‌داران با استفاده از روش‌های تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و سوات (SWAT) اقدام نمودند. در این پژوهش، از تجزیه و تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدات استفاده شده است. اروچی (۱۳۹۶) در پژوهش خود به تبیین روند گردشگری در مناطق روستایی خور و بیابانک اصفهان و تعامل ارتباطات بین کارآفرینان و اقامتگاه‌های بوم‌گردی پرداخته است. لطیفیان (۱۳۹۷) تأثیر کیفیت خدمات گردشگری بر تمایل به بازگشت در اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گلستان را مورد بررسی قرار داده است. یکی از پژوهش‌های مرتبط با پژوهش حاضر، مربوط به رستم‌پیشه و همکاران (۱۳۹۸) بود که مدل مفهومی بهینه ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گیلان را بررسی کرده است. مدل مفهومی ارائه شده برای ساختار معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی مبتنی بر پارامترهایی چون نگرش‌های

1. Sciolli-Claverie

2. Cameron

معماری، تلفیق معماری، تسهیلگران، آموزش معماری، بازاریابی معماری، تشکیل گروه‌های همیار روستایی، اعطای مجوز بوم‌گردی، تبادلات معماری بین مقصدها، معماری چندمنظوره و معماری مشارکتی است. مجموعه پیشنهادی پژوهش نشان می‌دهد تاکنون مطالعه چندانی در حوزه ساختار و مدل و الگوی اقامتگاه‌های بوم‌گردی صورت نگرفته و ضرورت دارد تا در این زمینه پژوهش مجزایی انجام شود.

روش شناسی پژوهش

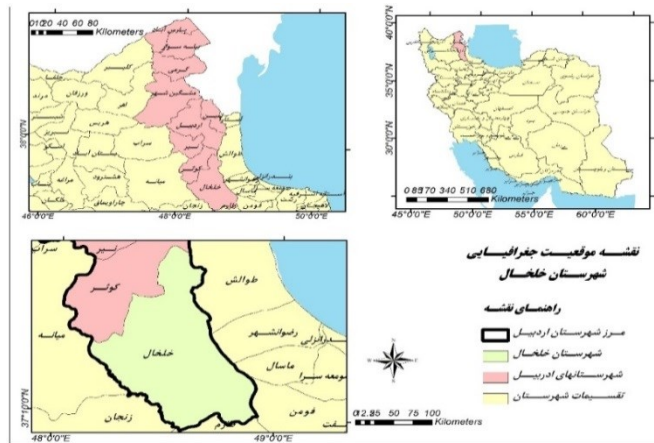
این پژوهش از نوع کاربردی بوده و از نظر ماهیت داده‌ها، یک پژوهش کمی - کیفی به شمار می‌رود. داده‌های پژوهش عمدتاً از طریق روش‌های میدانی شامل مصاحبه‌های ساختارمند، گفتگوهای گروهی، پرسشنامه و مشاهدات و ارزیابی‌های میدانی و همچنین روش کتابخانه‌ای و کاوش نظری از منابع مرتبط، گردآوری شدند. جامعه آماری پژوهش برای شناسایی عوامل و الگوهای ذهنی حاکم بر سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی شهرستان خلخال شامل کلیه کارشناسان این حوزه اعم از مدیران، کارآفرینان اقامتگاه‌های بوم‌گردی و پژوهشگران آشنا و مسلط به وضع موجود اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی است. نمونه آماری پژوهش به صورت آگاهانه انتخاب شده و شامل چهار پژوهشگر دارای سابقه پژوهش و مطالعه میدانی در خلخال، ۴ فعال و کارآفرین حوزه اقامتگاه‌های بوم‌گردی منطقه و دو کارشناس اداری مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی و گردشگری شهرستان است. با توجه به اینکه این بخش از طریق مدل تحلیلی کیو، تجزیه و تحلیل شده است، در این مدل تعداد بالای مشارکت‌کننده مدنظر نبوده و مرتبط بودن، مهارت و آگاهی بالای آن‌ها مورد توجه است. بر همین اساس و با توجه به محدودیت افراد نخبه و صاحب‌نظر، در نهایت ۱۰ کارشناس برای ارزیابی و تحلیل این بخش انتخاب شدند که گردآوری داده‌ها به شیوه کمی - کیفی و از طریق تحلیل فضای گفتمان و تکمیل پرسشنامه انجام شده است. میزان روایی پژوهش از طریق بررسی مطالعات پیشین و کنترل میدانی صورت گرفته و میزان پایایی بر اساس تعداد اولیه مشارکت‌کنندگان برابر با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ است. در بخش شناسایی مفاهیم و مقوله‌های مهم تأثیرگذار بر توسعه

اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی، جامعه آماری شامل کلیه مدیران و پژوهشگران، مردم ساکن روستاها، کارآفرینان اقامتگاه‌های بوم‌گردی، مدیریت روستایی و گردشگران ورودی به روستا است. روش نمونه‌گیری به صورت گلوله برفی بوده و تعداد نمونه بر اساس اشباع نظری است به این معنی که تا هر زمان، مطالب جدیدی برای گفتمانی از طرف نمونه آماری وجود داشت، نمونه‌گیری ادامه پیدا کرد و پس از رسیدن به اشباع نظری، نمونه‌گیری به پایان رسید. بر این اساس عمدتاً از مردم ساکن روستا، کارآفرینان اقامتگاه‌های بوم‌گردی، دهیار و کارشناسان اداری شهرداری و میراث فرهنگی و همچنین مجموعه بررسی‌های میدانی و مشاهدات و مطالعات نظری پیشین استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل عوامل و الگوهای ذهنی موجود در حوزه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی از طریق مدل تحلیلی کیو صورت گرفته است (شاه‌حسینی و همکاران، ۱۳۹۴). همچنین، با توجه به شیوه گردآوری داده‌ها (مرتب‌سازی) عمیق‌تر می‌توان از ذهنیت مشارکت‌کنندگان آگاه شد. مراحل روش کیو بدین شرح است: گردآوری فضای گفتمان، انتخاب نمونه معرف از فضای گفتمان، انتخاب مشارکت‌کنندگان، مرتب‌سازی کیو و تحلیل کیو.

در بخش شناسایی مقوله‌های اصلی و خط سیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی، از روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی استفاده شده است که بر پایه روش‌های گردآوری داده‌ها به صورت کیفی و از طریق مصاحبه، گفتگو، مشاهده و حوزه نظری مرتبط است. تحلیل محتوای کیفی به ترتیب شامل تعیین موضوع، تهیه داده‌های خام، کدگذاری باز داده‌ها، جداول کدگذاری، دسته‌بندی کدها، مقوله‌سازی، خلاصه‌سازی و درنهایت تعیین مدل نقشه یا سیستم مفهومی است. به شکل کلی‌تر، شیوه تحلیل داده‌ها در تحلیل محتوای کیفی را می‌توان شامل سه مرحله کلی رمزگذاری داده‌ها، تعیین زیر مقوله‌ها و مقوله و تعیین مدل یا تم نهایی دانست (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰). این پژوهش در حوزه شهرستان خلخال و در محدوده روستاهای این شهرستان انجام شده است (شکل ۱).

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی شهرستان خلخال

یافته‌ها

در این بخش بر مبنای روش‌شناسی پژوهش، داده‌های لازم گردآوری شده و نتایج تجزیه و تحلیل گردیده است. در ابتدا به بررسی عوامل و الگوهای ذهنی حاکم بر توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در شهرستان خلخال پرداخته شده است. برای این منظور از مدل تحلیلی کیو استفاده شده است. در ابتدا از طریق واکاوی مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی، فضای گفتمان که مربوط به توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی خلخال است، مورد واکاوی قرار گرفت و سپس گزاره‌های مربوط به فضای گفتمان شناسایی و پس از چند مرحله فیلترگذاری و حذف موارد فرعی و مشابه، در نهایت ۶۶ گزاره نهایی کیو تعیین گردید. در جدول ۱، فهرست نهایی گزاره‌های کیو نشان داده شده است:

جدول ۱- فهرست گزاره‌های کیو مرتبط با توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی شهرستان خلخال^۱

کد	گزاره‌های کیو
Q 1	در ساخت اقامتگاه‌های بوم‌گردی به معماری بومی توجه زیادی شده است.
Q 2	در ساخت اقامتگاه‌های بوم‌گردی به شرایط فرهنگی روستاها توجه زیادی شده است.
Q 3	شهر خلخال در ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاها نقش مهمی داشته است
Q 4	اقامتگاه‌ها در روستاهای نزدیک شهر خلخال بیشتر ساخته شدند.

۱. به علت طولانی بودن جدول و محدودیت حجم مقاله، تنها چند گزاره اول کیو اشاره شده است

در مرحله بعدی کلیه این گزاره‌ها در کارت‌های کیو وارد شده و در مرحله مطالعات میدانی در اختیار مشارکت‌کنندگان پژوهش قرار گرفت. فلوچارتی در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت (شکل ۲) که آن‌ها باید گزاره‌های کیو را در داخل این فلوچارت برحسب میزان موافقت (۱ تا ۴) یا میزان مخالفت (۱- تا ۴-) با هر گزاره، قرار می‌دادند.

شکل ۲- جدول الگوهای فکری استخراجی و مقادیر ویژه آن

۴	۳	۲	۱	۱	۳	۳	۴
کاملاً مخالفم	مخالفم	تا حدی مخالفم	اندکی مخالفم	اندکی موافقم	تا حدی موافقم	موافقم	کاملاً موافقم

پس از انجام مطالعات میدانی، به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و تفسیر نتایج، از تکنیک‌های آماری و تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شده است. ابتدا ماتریس همبستگی داده‌ها، محاسبه و برای این منظور از تکنیک تحلیل مؤلفه‌های اصلی استفاده شده و از روش واریماکس برای چرخش داده‌ها استفاده شده است.

شناسایی عامل‌های اصلی

تجزیه و تحلیل داده‌ها در این بخش در دو قسمت انجام می‌پذیرد. در ابتدا عامل‌های اصلی تأثیرگذار بر سیستم توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی شهرستان خلخال مورد شناسایی و تحلیل قرار گرفت. خروجی‌های نرم‌افزار در تکنیک تحلیل عاملی کیو، متعدد است. در این بخش دو جدول اصلی مرتبط به این تکنیک مدنظر قرار گرفته است. در جدول ۲، مقادیر ویژه عامل استخراج شده به همراه درصد واریانس تبیینی نشان داده شده است. بر طبق این جدول، مقادیر ویژه‌های عامل‌هایی که بیشتر از ۱ باشند به عنوان عامل تأثیرگذار انتخاب می‌شوند که بر این اساس ۸ عامل تأثیرگذار شناسایی شده است که البته عوامل

از نظر تأثیر گذاری و اهمیت، اختلاف زیادی نسبت به هم دارند به گونه‌ای که عامل اول با مقدار ویژه ۲۸/۵۴ دارای بیشترین اهمیت و تأثیر گذاری است و در مقابل، عامل هشتم مقدار ویژه کمتر از ۳ را به خود اختصاص داده است. میزان اهمیت و تأثیر گذاری را می‌توان از طریق درصد واریانس تبیینی هر عامل تعیین کرد. در واقع عوامل بر اساس درصدی که از واریانس ماتریس همبستگی داده‌ها، تبیین می‌کنند، دارای اهمیت و تأثیر گذاری در تبیین موضوع پژوهش می‌باشند. بر این اساس، عامل اول به تنهایی بیش از ۴۳ درصد از واریانس فضای گفتمان و ماتریس همبستگی داده‌ها را تبیین می‌کند، در حالی که برای عامل هشتم، این مقدار به ۳/۴ درصد کاهش می‌یابد. هشت عامل شناسایی شده، در مجموع ۹۸/۷۵ درصد از کل واریانس را پوشش می‌دهد که این مسئله نشان می‌دهد که عوامل اصلی به خوبی شناسایی شدند.

جدول ۲- جدول عامل‌های استخراجی و مقادیر ویژه آن

عامل‌ها	مقادیر ویژه اولیه			مقادیر چرخشی بارهای مربعی		
	مجموع	درصد واریانس	واریانس تجمعی	مجموع	درصد واریانس	واریانس تجمعی
۱	۳۲/۱۳۹	۴۸/۶۹۸	۴۵/۶۹	۲۸/۵۴	۴۳/۲۴	۴۳/۲۴
۲	۸/۴۵۱	۱۲/۸۰۴	۶۱/۴۹	۱۰/۶۷	۱۶/۲	۵۹/۴۵
۳	۷/۴۲۹	۱۱/۲۵۷	۷۲/۷۵	۷/۲۷	۱۱/۰۲۱	۵۰/۴۷
۴	۵/۶۶۸	۸/۵۸	۸۴/۳۴	۵/۵۲	۸/۵۲	۷۹/۰۱
۵	۴/۸۲۳	۸/۳۰۷	۸۸/۶۵	۳/۷۸	۵/۷۳	۸۴/۷۳
۶	۳/۰۳۳	۴/۵۹	۹۳/۲۴	۳/۷۵	۵/۶۸	۹۰/۴۲
۷	۳/۲۳۷	۳/۳۹	۹۶/۶۳	۳/۲۵	۴/۹۲	۹۵/۳۵
۸	۱/۴	۲/۱۲۱	۹۸/۷۵	۲/۲۷	۳/۴	۹۸/۷۵

پس از بررسی کلی عوامل و میزان اهمیت آن‌ها، در این بخش به بررسی تفکیکی هشت عامل تأثیرگذار در حوزه توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی خلخال پرداخته شده است و برای این منظور، از جدول بارهای عاملی هر گزاره کیو نسبت به هر یک از عامل‌ها، استفاده شده است. در جدول ۳، مقدار بارهای عاملی ۶۶ گزاره کیو نسبت به ۸

عامل استخراجی نشان داده شده است که مقداری بین صفر تا ۱ است. گزاره‌هایی که دارای بار عاملی بیشتر از ۰/۵ است، دارای اهمیت و تأثیر گذاری نسبت به عامل‌ها هستند. از طریق ترکیب بارهای عاملی، عامل‌های شناسایی شده مشخص می‌شوند.

جدول ۳- بارهای عاملی عامل‌های استخراجی و مقادیر ویژه چرخش یافته

عامل گزاره	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	عامل گزاره	
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸		
Q42									۰/۹	Q5
Q60		۰/۷								Q7
Q11										Q2
Q55		۰/۷							۰/۹	Q38
Q56		۰/۶							۰/۹	Q64
Q58			۰/۹						۰/۷	Q8
Q19			۰/۹						۰/۹	Q4
Q9										Q15
Q34							۰/۳		۰/۹	Q49
Q23										Q59
Q62									۰/۹	Q32
Q6				۰/۸					۰/۹	Q45
Q54				۰/۸					۰/۹	Q50
Q27										Q26
Q31									۰/۸	Q40
Q61										Q14
Q33			۰/۵		۰/۶					Q17
Q52				۰/۶						Q21
Q66									۰/۸	Q1
Q3										Q10
Q18		۰/۸							۰/۵	Q35

	۰/۸																		Q51													۰/۸	Q25		
	۰/۶																		Q57													۰/۷	Q48		
																			Q24														۰/۴	Q63	
																			۰/۶	Q30														Q47	
																			۰/۶	Q43													۰/۷	Q41	
	۰/۵																		Q12															Q16	
																			Q37															Q20	
																			Q65															Q13	
																			Q44															۰/۳	Q36
																			Q29															۰/۶	Q39
																			۰/۹	Q46														Q53	
																			Q28															۰/۶	Q22

بر اساس نتایج جدول ۳ و نسبت بارهای عاملی گزاره‌ها و ترکیب و تلفیق آن‌ها، در نهایت ۸ عامل اصلی شناسایی شده و در جدول ۴، تشریح شده‌اند. عامل اول، دارای بیشترین اهمیت و تأثیرگذاری در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی خلخال است و به ترتیب، عامل‌های دیگر، در اولویت‌های بعدی تأثیرگذاری قرار دارند.

جدول ۴- تشریح عامل‌های شناسایی شده مؤثر بر اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان خلخال

عامل‌ها	تشریح عامل‌ها
عامل اول	این عامل، تأثیرگذارترین عامل در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی خلخال است که البته بر مؤلفه‌های متعددی اشاره دارد. در این عامل به توان‌های بوم‌گردی برای ساخت اقامتگاه‌ها در بیشتر روستاهای شهرستان اشاره دارد و سطح نسبتاً بالای مشارکت مردمی در گردشگری بیشتر روستاها را نشان داده است و نمود اصلی این مشارکت، عرضه صنایع دستی و محصولات بومی روستایی به گردشگران است. البته وسعت و موقعیت جغرافیایی روستاها نیز تا حدودی در این مسئله دخیل است. نکته مهم دیگر در ارتباط با این عامل، عدم اختلاف محسوس بین روستاهای خلخال از نظر توان بوم‌گردی و زیرساخت‌ها و خدمات است، باین‌وجود این عامل به این نکته اشاره دارد که ارتباط بین اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی با همدیگر و همچنین با اقامتگاه‌های داخل شهر، چندان قوی نیست و ضعف مدیریت روستایی و تبلیغات، بر این مسئله دامن زده است.
عامل	این عامل که در درجه دوم اهمیت قرار دارد، سه مؤلفه و معیار اصلی اشاره دارد که مهم‌ترین آن سطح

<p>و توان اقتصادی تقریباً محدود بیشتر روستاها برای فعالیت‌های بوم‌گردی و ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی است. اگرچه سطح اقتصاد مردم روستا را نمی‌توان بحرانی تلقی کرد اما توان اقتصادی عمومی برای بیشتر روستاها بدون تسهیلات چندان محسوس نیست. همچنین این عامل به مسئله معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی اشاره دارد. ظاهراً مردم و بوم‌گردان چندان به مسئله معماری توجه ندارند. با این حال به نظر می‌رسد ساخت اقامتگاه از نو (به‌جای مرمت خانه) تأثیرات نسبتاً بیشتری بر جذب گردشگر دارد. در این عامل به‌صورت محدود نقش مهم جاده اسالم - خلخال در توسعه بوم‌گردی خلخال مورد توجه نیز واقع شده است.</p>	<p>دوم</p>
<p>عامل سوم بر دو معیار و مؤلفه اصلی تأکید دارد. ابتدا اینکه در این عامل به مسئله عدم ذهنیت نه‌چندان مثبت مردم بومی روستاها با سرمایه‌گذاران و کارآفرینان غیربومی تأکید کرده است. اگرچه این ذهنیت منفی، محدود بوده اما وجود دارد. این درحالی است که بخشی از اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان توسط افراد غیربومی اداره می‌شود. همچنین این عامل به این مورد اشاره دارد که ساخت یک اقامتگاه بوم‌گردی، در خارج از اراضی روستا و در مجاورت یک جاذبه بکر روستایی بهتر از ایجاد اقامتگاه در داخل روستا به جذب گردشگر و توسعه اقامتگاه کمک می‌کند.</p>	<p>عامل سوم</p>
<p>عامل چهارم به معماری اقامتگاه‌ها و ارتباط فضایی با سایت‌های بوم‌گردی اشاره دارد و به مناسب بودن و ارتباط منطقی و مناسب بین اقامتگاه بوم‌گردی روستایی با هتل‌های بوم‌گردی از جمله هتل پرنیان در روستای خمس، اشاره دارد. از طرفی دیگر، سازگاری و شباهت معماری اقامتگاه با معماری کل روستا را یک عامل تأثیرگذار در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی محسوب می‌کند که البته اینجا به شباهت و یکسان‌سازی معماری اقامتگاه با روستا به‌عنوان عامل توسعه، اشاره دارد. در این عامل همچنین به نقش مهم شرایط آب‌وهوا در توسعه بوم‌گردی خلخال و مشکلات نسبی برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولت در حوزه بوم‌گردی روستایی اشاره شده است.</p>	<p>عامل چهارم</p>
<p>در این عامل بیشتر بر نقش مبدأ گردشگران و روند گردشگری تأکید شده است. روند ورود گردشگران از دهه ۹۰ که با فعالیت برخی کارآفرینان غیربومی آغاز شده بود، نقش مهمی در ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی و توسعه بوم‌گردی در شهرستان خلخال داشته است. همچنین شرایط بوم‌گردی استان‌ها و شهرهای همسایه، نیز در روند بوم‌گردی شهرستان مؤثر بوده و گاه به‌عنوان فرصت جذب گردشگران گذری و گاه به‌عنوان یک تهدید مطرح شده است.</p>	<p>عامل پنجم</p>
<p>در اینجا به نقش ارتباطی آژانس‌های گردشگری و بوم‌گردی در توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی اشاره شده است. در شهرستان خلخال تعامل نسبتاً خوبی بین آژانس‌های گردشگری با صاحبان و کارآفرینان اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاها وجود دارد. از جمله می‌توان به روستای خمس اشاره کرد.</p>	<p>عامل ششم</p>
<p>در این عامل، به مسئله نقش ایده‌ها و دانش غیربومی در توسعه بوم‌گردی و اقامتگاه بوم‌گردی روستایی شهرستان اشاره شده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بیشتر ایده‌ها و دانش ساخت اقامتگاه‌های بوم‌گردی، خارج از شهرستان خلخال به این روستا تزریق شده است که عمدتاً مربوط به استان‌های گیلان، یزد، اصفهان، کرمان و غیره مربوط می‌شود.</p>	<p>عامل هفتم</p>

آخرین عامل تأثیرگذار به مسئله جالب توجهی اشاره دارد. در این عامل به رضایت بالای مردم از ورود گردشگران به روستاهایشان تأکید شده اما در مقابل اشاره دارد که گردشگران تا حدودی از کیفیت خدمات و امکانات اقامتگاه‌های بوم‌گردی ناراضی هستند.	عامل هشتم
--	-----------

شناسایی الگوهای فکری:

در تجزیه و تحلیل کیو، صرف‌نظر از شناسایی عامل‌ها، مهم‌ترین عملکرد و کارکرد آن، شناخت الگوهای فکری حاکم بر حوزه پژوهش است. الگوهای فکری در واقع دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان در ارزیابی گزاره‌های کیو را نشان می‌دهد. در این پژوهش ۱۰ کارشناس به‌عنوان مشارکت‌کننده در ارزیابی گزاره‌های کیو حضور داشتند. به‌منظور شناخت الگوهای فکری، همانند بخش قبلی از تحلیل عاملی و تکنیک مؤلفه‌های اصلی استفاده شده است اما با این تفاوت که این بار، ماتریس همبستگی بین مشارکت‌کننده‌ها (به‌جای متغیرها یا گزاره‌ها) مدنظر بوده است. جدول ۵، الگوهای فکری استخراج‌شده به همراه مقادیر ویژه آن را نشان داده است. همان‌طور که مشخص است تنها دو الگوی فکری بر توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستای حاکم است (تنها دو الگو دارای مقدار ویژه بالاتر از ۱ است) که البته از نظر قدرت تأثیرگذاری و اهمیت، الگوی اول بسیار مهم‌تر و جامع‌تر است (با واریانس تبیینی ۷۷ درصدی). این دو الگو نزدیک به ۹۰ درصد واریانس ماتریس را تبیین می‌کنند و باقی واریانس در اندازه‌ای نیست که بتواند به‌عنوان یک الگوی ذهنی مجزا مطرح شود.

جدول ۵- جدول الگوهای فکری استخراجی و مقادیر ویژه آن

مقادیر چرخشی بارهای مربعی	مقادیر ویژه اولیه			الگوهای فکری
	واریانس تجمعی	درصد واریانس	مجموع	
مجموع	۷۷/۴۲۱	۷۷/۴۲۱	۷/۷۴۲	۱
۷/۴۰۸	۸۹/۹۹۹	۱۲/۵۷۸	۱/۲۵۸	۲
۵/۵۶۲	۹۳/۶۲۶	۳/۶۲۷	۰/۳۶۳	۳

بر اساس نتایج جدول ۶، تقریباً نظرات کلیه کارشناسان در چارچوب الگوی فکری اول قرار دارند اما اگر ملاک، بارهای عاملی بالاتر از ۰٫۷ در نظر گرفته شود، مشارکت کنندگان شماره ۱ تا ۳، در چارچوب الگوی ذهنی دوم جای می‌گیرند.

جدول ۶- جدول مشارکت‌کنندگان برای الگوهای فکری

الگوهای فکری		مشارکت‌کنندگان	الگوهای فکری		مشارکت‌کنندگان
الگوی دوم	الگوی اول		الگوی دوم	الگوی اول	
	۰/۹۱	P 4		۰/۹۴۲	P 9
	۰/۸۱۹	P 8		۰/۹۴	P 6
۰/۵۵۸	۰/۸۰۹	P 2		۰/۹۳۹	P 10
۰/۵۵۷	۰/۷۹۲	P 1		۰/۹۲۹	P 5
۰/۵۶۳	۰/۷۸۳	P 3		۰/۹۱۳	P 7
				۰/۹۱	P 4

بر اساس نتایج جداول فوق و نحوه ارزیابی گزاره‌های کیو توسط مشارکت‌کنندگان، دو الگوی فکری مرتبط با اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی شهرستان خلخال به شرح زیر است:

الگوی فکری اول

این الگو، الگوی اصلی و تعیین‌کننده پژوهش است و سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی خلخال عمدتاً بر اساس این الگو تبیین می‌شود. در این الگو به نقش نزدیکی اقامتگاه‌های بوم‌گردی به شهر خلخال و نقش نزدیکی یک اقامتگاه به شهر از جهت توان توسعه جذب گردشگر و دسترسی به زیرساخت‌ها و خدمات اشاره دارد. در این الگو به توان گردشگری بالای روستاها در زمینه بوم‌گردی و توازن نسبی بین روستاها از نظر خدمات و توان‌ها گردشگری اشاره شده است اما کمبود نیروی انسانی ماهر در گردشگری و سرمایه‌گذار در بیشتر روستاها وجود دارد اگرچه بیشتر کارکنان و صاحبان اقامتگاه‌ها را بومی می‌داند و از طرفی نگاه بیشتر روستاها به سرمایه‌گذار غیربومی کمی با بی‌اعتمادی

همراه است. همین مورد باعث شده تا کمبودهایی در زمینه خدمات ویژه گردشگری در روستاها حس شود. بر اساس این الگو، اگرچه انگیزه نسبتاً بالایی از طرف مردم روستا برای ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی وجود دارد، اما سطح مشارکت و تعامل آن‌ها در بوم‌گردی چندان بالا نیست و به‌ویژه در حوزه مرمت خانه‌های قدیمی و اجاره سوئیت به گردشگران، چندان فعال نیستند. با این حال در عرضه محصولات بومی خود مشارکت بیشتری دارند و در مجموع مردم رضایت نسبی از ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی داشته و تلاش دارند در حد محدود با اقامتگاه‌ها همکاری نمایند اما در مقابل گردشگران چندان از امکانات و خدمات اقامتگاه‌ها راضی نیستند و بافت و معماری اقامتگاه‌ها نیز برای آن‌ها چندان جذاب نبود، چرا که اساساً در ساخت این اقامتگاه‌ها به معماری بومی و فرهنگ روستایی توجه چندانی نشده است. البته میزان فعالیت اقامتگاه‌ها در زمینه تورگردانی و معرفی جاذبه‌های تفریحی مثبت ارزیابی شده است. این الگو اعتقاد چندانی به نقش دولت، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولتی و نقش مدیریت دولتی مانند دهیار و شورا در اقامتگاه‌های بوم‌گردی خلخال ندارد و ارتباط شبکه‌ای و خوشه‌ای بین اقامتگاه‌های روستایی و بین اقامتگاه شهر با روستا را در زمینه تبادلات مالی، گردشگر و تبادلات دانش را، ضعیف توصیف کرده است. در کنار این موارد، باید به عدم قدرت اقتصادی و فرهنگ پذیری محدود مردم روستا در حوزه بوم‌گردی نیز اشاره کرد. این الگو به میزان شباهت یا سازگاری معماری اقامتگاه‌ها با معماری روستاها به‌عنوان عامل تأثیرگذار اشاره دارد و ضمن اشاره به غیربومی بودن بیشتر دانش‌های بوم‌گردی، به نقش مثبت آن‌ها در توسعه بوم‌گردی شهرستان اشاره دارد. این الگوی ذهنی، روند توسعه گردشگری در شهرستان را به اواخر دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ و فعالیت کارآفرینان غیربومی مرتبط دانسته و به نقش عوامل طبیعی مانند توپوگرافی و اقلیم، وجود جاده اسالم به خلخال، شرایط بوم‌گردی مناطق مجاور، نقش جاذبه‌های بکر در توسعه اقامتگاه و موقعیت جغرافیایی روستا نسبت به هم تأکید دارد.

الگوی فکری دوم

این الگو دارای اهمیت و تأثیرگذاری بسیار کمتری در منطقه است و تنها بخش محدودی از مشارکت کنندگان در چارچوب این الگو قرار دارد. در واقع می توان گفت این الگو، ساختار مفهومی الگوی اول را تأیید می کند اما در برخی مباحث دارای اختلاف است. برای مثال در این الگو به وجود عناصر و نیروی انسانی آموزش دیده و سرمایه گذار در بیشتر روستاها اشاره شده است. همچنین برخلاف الگوی اول، در این الگو به مسئله مشارکت مردم در اجاره دادن خانه های خود به گردشگران و مرمت خانه ها البته در سطح نسبی تأکید شده است و خدمات گردشگری در روستاها را در سطح نسبتاً قابل قبول قرار داده است. یکی از اختلافات مهم این الگو با الگوی قبلی، عدم توجه نزدیکی اقامتگاه ها به شهر است که در این الگو، این مسئله به عنوان یک نکته منفی در توسعه اقامتگاه های بوم گردی روستایی تلقی شده است. همچنین این الگو، سطح فرهنگ پذیری مردم روستا برای پذیرش بوم گردی را قابل قبول عنوان کرده، اما سطح تبلیغات را در حد ضعیف مطرح می کند. در الگوی فکری دوم، ساخت اقامتگاه از نو مطلوب تر ارزیابی شده و اعتقاد دارد برای گردشگران، معماری بومی اقامتگاه ها چندان مهم نیست.

شناسایی و تعیین مقوله های اصلی سیستم توسعه اقامتگاه های بوم گردی

روستایی

به منظور تبیین دقیق تر فرایند و ساختار توسعه اقامتگاه های بوم گردی روستایی در شهرستان خلخال، در این بخش مفاهیم و مقوله های اصلی تأثیرگذار بر این حوزه از طریق روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی شناسایی شده است. با توجه به محدودیت حجم مقاله، از ذکر عبارات خودداری شده و در جداول ۷ و ۸، مفاهیم مقوله های شناسایی شده نشان داده شده است.

جدول ۷- مفاهیم استخراج شده مرتبط با توسعه اقامتگاه‌های بوم گردی روستایی در شهرستان خلخال با روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی

مفاهیم	عبارات
مدیریت قانونی و اجرایی عمده اقامتگاه از بیرون	نیروهای غیربومی در بوم گردی خلخال زیاد است
	در مواردی اقامتگاه در قالب شرکت و توسط سرمایه‌گذاران بیرونی ایجاد می‌شود
	ایده‌ها و دانش بوم گردی عمدتاً برون از خلخال تزریق می‌شود
اعطای سریع و شتابان مجوز اقامتگاه‌های بوم گردی	اعطای سریع و شتابان مجوز اقامتگاه‌های بوم گردی
ایجاد تضاد و خطر انحصارگرایی در بوم گردی روستایی	برخی سرمایه‌گذارها تنها برای خودشان سودآوری داشته و باعث دلسرد شدن مردم شده است
	سرمایه‌گذاران غیربومی نگاه از بالا دارد
	منافع برای همه مردم نیست
	به نظر می‌رسد مردم کم‌کم سرد می‌شوند
	ایجاد انحصار در فعالیت‌های بوم گردی و اقامتگاه در برخی روستاها
پایین بودن کیفیت برخی اقامتگاه‌ها	کیفیت بهداشتی اقامتگاه‌ها مورد تردید است
یکسان‌سازی معماری اقامتگاه‌ها	معماری اینجا با کل روستا تفاوت زیادی ندارد
	بنیاد مسکن در حال یکسان‌سازی خانه‌های روستا و محکم سازی است
برخی اختلافات بین دهیار با کارآفرینان	بین دهیار و صاحب اقامتگاه اختلافاتی وجود دارد
نقش واسطه‌ها در ارتباط مردم با افراد غیربومی	مردم به‌صورت مستقیم به سرمایه‌گذاران غیربومی اعتماد ندارند
	مردم روستا با یک فرد واسطه که مورد اعتماد مردم است، به سرمایه‌گذاران غیربومی اعتماد می‌کنند
ضعف فرهنگی در کار تعاونی در بین مردم بیشتر روستاها	فرهنگ خانواده‌ها و مردم و کار تعاونی برای سرمایه‌گذاری پایین است
	برخی مردم روستا با دریافت یارانه و کمیته امداد دست از کار کشیدند
	برخی مردم حتی شروع به سنگ‌اندازی در گردشگری کردند
	نگاه بیشتر مردم به گردشگری نسبت به اوایل بهبود یافته است
	مشکل زیادی در حوزه بودجه و تسهیلات وجود ندارد
مردم عمدتاً تنبل هستند	

مفاهیم	عبارات
	بعضاً مردم مانع پیشرفت همدیگر می‌شوند
ترس و تردید اقتصادی مردم برای مشارکت در بوم‌گردی	اعتماد مردم خلخال برای سرمایه‌گذاری پایین است
	اعتماد به نفس مردم خلخال برای توسعه شهرستان نسبتاً پایین است
	اگر تسهیلات و وامی از دولت به مردم روستا اختصاص داده شود کمتر برای فعالیت‌های گردشگری هزینه می‌کنند
	باید بازگشت سرمایه برای مردم ملموس باشد تا سرمایه‌گذاری کنند
	باید مردم، نتایج عینی موفقیت سرمایه‌گذاری را درک کنند
	برخی از مردم روستا پس از به توجیه شدن فواید اقتصادی گردشگری، در اقامتگاه‌ها مشارکت کردند.
	مشکل کار، ضعف مالی و عدم ثبات اقتصادی است
	مردم درعین حال کمی هم از سرمایه‌گذاری می‌ترسند
درک ناقص مدیران دولتی از ماهیت بوم‌گردی خلخال	درک مسئولین از گردشگری تقریباً پایین است
	توجه مسئولین و نماینده خلخال به آنکه خلخال مقصد گردشگری شود بسیار کم است
	هماهنگی بین سازمان‌ها وجود ندارد
توان‌های بالای بوم‌گردی منطقه برای اقامتگاه	خلخال قادر به داشتن هزار واحد بوم‌گردی دارد
	توانایی گردشگری پزشکی در خلخال وجود دارد. وجود افرادی با توانمندی طب سنتی و پزشکان حاذق
	روستاهایی مانند نمهیل قابلیت توسعه اقامتگاه دارند
برنامه‌های توسعه بوم‌گردی توسط دولت	طرح‌های مطالعه برای ازناور و اندبیل توسط دولت مطالعه شده است
نقش نیروهای غیربومی در توسعه بوم‌گردی	به دلیل توانمندی بالای آقای رئوف (هتل پرنیان) و ارتباط با آژانس‌ها گردشگری زیادی جذب می‌شود
	آقای رئوف (هتل پرنیان) عامل مهمی در تقویت گردشگری خلخال است
علايق متنوع گردشگران در بوم‌گردی	گردشگران عمدتاً معماری سنتی را بیشتر می‌پسندند
	تنوع غذایی برای گردشگران بسیار خوب بود
وجود دانش بومی و سرمایه اجتماعی در برخی روستاها	مردم روستا دارای دانش و آگاهی بالایی در حوزه گردشگری هستند
	در خمس، عامل اصلی جذب گردشگر، سرمایه انسانی و اجتماعی است
کمبود نسبی سرمایه و تسهیلات	تسهیلات دولتی به صورت وام به صورت محدود ارائه شده است
	با کمبود سرمایه مواجه هستیم

مفاهیم	عبارات
	بودجه و تسهیلات مانع چندانی برای گردشگری نیست
	بیشتر مردم بودجه اولیه شخصی برای فعالیت‌های گردشگری را دارند
نقش راه‌ها و ماهیت گذرگاهی خلخال در توسعه بوم‌گردی	بیشتر به دلیل مسیر اسالم به خلخال یا سرعین مورد توجه قرار گرفته است
	نزدیکی روستا به جاده درام-کلور یک نکته مثبت برای توسعه اقامتگاه است
	خلخال بیشتر مسیر گردشگری است نه مقصد گردشگری
	خلخال نیاز شدیدی به اقامتگاه‌های بوم‌گردی و گردشگری دارد
عدم الگوی معین برای اقامتگاه‌های بوم‌گردی	خانه‌های چوبی در منطقه از ناو ساخته شده است
	اقامتگاه‌ها همه با چوب ساخته شدند
	معماری اقامتگاه بر اساس سلیقه کارآفرین
	توجه زیادی به معماری نداشتیم و تنها به جذب مسافر فکر می‌کردم اما جدیداً در فکر ساخت خانه سنتی هستم
	معماری خاصی برای اقامتگاه‌ها وجود ندارد
رضایت مردم از ورود بوم‌گردان	مردم از ورود گردشگران رضایت بالایی دارند
علاقه مردمی به همکاری با اقامتگاه‌ها	میزان علاقه و همکاری مردم با اقامتگاه گردشگری بالاست
ارتباط کارآفرینان اقامتگاه‌ها با برخی آژانس‌ها	اوایل تنها گردشگر از طرف هتل به اقامتگاه ارجاع می‌شد اما در حال حاضر خود اقامتگاه نیز گردشگر جذب می‌کند
	برخی گردشگران من نیز با شخص من آشنا هستند و به اقامتگاه می‌آیند
	با برخی آژانس‌ها مانند آژانس افروود و کلوت در ارتباط هستیم و با لیدرهاشون مرتبط هستیم
فصلی بودن بوم‌گردی	فعالیت بوم‌گردی در شهرستان فصلی است
	دامنه ورود گردشگران از فروردین تا مهرماه است
نقش اقامتگاه مرمتی و نوسازی در بوم‌گردی	اقامتگاه آقای خدایاری به صورت مرمت خانه‌های قدیمی است
	خانه قدیمی است که پس از بازسازی به اقامتگاه تبدیل شده است
	خانه‌های جدید در کنار اقامتگاه قبلی در حال ساخت است
رابطه محکم بین سرمایه‌گذاران غیربومی با برخی از اقامتگاه‌ها	بعد از هتل پرنیان، کافه سنتی و خدمات مختلف توسعه پیدا کرد
	اقامتگاه سنتی بوم‌گردی بعد از هتل پرنیان ایجاد شده است
	اقامتگاه به پیشنهاد و مشاوره آقای رئوف (هتل پرنیان) ایجاد شد

مفاهیم	عبارات
	میهمانان هتل پرنیان برای تفریح به حیاط و پیرامون اقامتگاه می آیند
	رابطه و همکاری هتل پرنیان با اقامتگاه آقای خدایاری و آقای جلیلی تنگاتنگ است
	ابتدا آقای رئوف خانه‌ای را ساخته و بعد تبدیل به هتل شد
	من با آقای قانع همیشه در ارتباط هستم برای هماهنگی گردشگران
مشارکت مردمی در فعالیت‌های بوم‌گردی و صاحبان اقامتگاه‌ها	فروش مربا و آویشن و ترشی جات و محصولات صنعتی و کاکوتی در روستای خمس بعد از هتل پرنیان انجام شد
	صنایع‌دستی در قالب محصولات غذایی بومی تولید می‌شود
	بسیاری از مواد اولیه مانند عسل و گوشت و غیره توسط مردم تهیه می‌شود.
	انگیزه و درخواست مشارکت گردشگری بین مردم بالاست
بالا بودن انگیزه و علاقه در فعالیت‌های بوم‌گردی	فروش صنایع‌دستی در روستا رایج است
	خودمان در حال برنامه برای ایجاد اقامتگاه بوم‌گردی در خوجین هستیم
	اگر حمایت باشد علاقه‌مند به فعالیت گردشگری زیاد است
اجاره خانه‌های شخصی به گردشگران در برخی روستاها	ایده اقامتگاه‌های بوم‌گردی بیشتر از طرف خودمان است
	در خوجین معمولاً اجاره به گردشگران می‌دهند
	وجود خانه‌های ویلایی و سوئیت به دست در این حوزه
پتانسیل بالای روستاهای نزدیک شهر برای بوم‌گردی	بیح ساماندهی خانه‌های ویلایی و سوئیتی در پیرامون خلخال وجود دارد
	خوجین روستای مهاجرپذیر است
	برخی از شهرهای دیگر، زمین می‌خرند و خونه می‌سازند
	شهرها نزدیک خلخال یا روستاهایی که نزدیک شهر هستند نکته منفی به شمار می‌رود
	این روستا-شهرها ممکن است به فرهنگ بومی و روستای آسیب وارد کند.
	ورود گردشگران خانه‌های دوم باعث توسعه روستا و نوسازی روستا می‌شوند
مشکلات مدیریت دولتی در حوزه اقامتگاه‌ها	توان خوجین برای گردشگری بسیار بالاست
	مشکلات بوروکراسی اداری وجود دارد
	دولت تازه شروع به برنامه‌هایی در مورد بوم‌گردی است
	برای دریافت تسهیلات با مشکلات فراوانی روبه‌رو هستیم

مفاهیم	عبارات
	تسهیلات دولتی با مشکلاتی روبه‌رو است به‌ویژه در دریافت وام
بومی بودن بخشی از کارکنان و سرمایه‌گذاران بوم‌گردی	۵۰ تا ۶۰ درصد از سرمایه‌گذاران این منطقه از ناو بومی هستند
نقش اقامتگاه‌ها در مدیریت تفریحات گردشگران	برنامه‌هایی برای هدایت و تور گردشگران داریم برنامه‌هایی برای بردن گردشگران از آنجا به روستای نزدیک و عشایری و اسکان اقامتگاه آنجا و تفریح و بازگرداندن آن‌ها داریم
تزیق ایده‌های ساخت اقامتگاه‌ها از بیرون	خومان پیمانکار هستیم در اردکان و یزد
	سرمایه‌های کار از اردکان و یزد آورده شده است
	طرح و الگوی خانه‌های چوبی از اروپا آورده شده است
	خودمان ساکن اردبیلیم خواستیم اینجا کار کنیم
	طرح و شکل اقامتگاه از یزد و کار قبلی آورده شده است
	ایده ساخت اقامتگاه و نوع چوب از شمال گرفته شده است
غیربومی بودن معماری اقامتگاه‌ها	معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان مثل شمال به‌صورت بومی نیست
	چوب مورد استفاده بومی نیست
	معماری اقامتگاه‌ها از الگوهای مختلف استفاده شده است
	نوع معماری این اقامتگاه‌ها در مناطق همسایه‌ها نادر است
رواج گرفتن ایده‌های کارآفرینی	نوع ساختار چوبی اقامتگاه تقریباً نو است
	علاقه کارآفرینان محلی به سرمایه‌گذاران
	رواج گرفتن ایده‌های کارآفرینی
روند توسعه بوم‌گردی از دهه ۹۰	عمده خدمات از ناو توسط کارآفرینان شکل گرفته است
	وضعیت جذب گردشگر و کیفیت اقامتگاه به‌تدریج بهتر شده است
	از سال ۹۰ روند جدیدی در گردشگری خلخال ایجاد شد
	قهوه‌خانه‌ها و چایخانه‌ها بر اساس گردشگری توسعه پیدا کرده است

جدول ۷- مقوله‌های استخراج‌شده مرتبط با توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی در شهرستان خلخال با روش تحلیل محتوای کیفی

مقوله‌ها	مفاهیم
نقش نیروهای غیربومی در مدیریت اجرایی اقامتگاه‌ها	مدیریت قانونی و اجرایی عمده اقامتگاه از بیرون
	نقش نیروهای غیربومی در توسعه بوم‌گردی
	غیربومی بودن معماری اقامتگاه‌ها
تزریق ایده‌های ساخت اقامتگاه‌ها از بیرون	تزریق ایده‌های ساخت اقامتگاه‌ها از بیرون
اعطای سریع و شتابان مجوز اقامتگاه‌های بوم‌گردی	اعطای سریع و شتابان مجوز اقامتگاه‌های بوم‌گردی
ایجاد تضاد و خطر انحصارگرایی در بوم‌گردی روستایی	ایجاد تضاد و خطر انحصارگرایی در بوم‌گردی روستایی
ناسازگاری نسبی بین مدیریت روستایی با کارآفرینان غیربومی	برخی اختلافات بین دهیار با کارآفرینان
ضعف مردم در کار مشارکتی بوم‌گردی و لزوم وجود واسطه	نقش واسطه‌ها در ارتباط مردم با افراد غیربومی
	ضعف فرهنگی در کار تعاونی در بین مردم بیشتر روستاها
	ترس و تردید اقتصادی مردم برای مشارکت در بوم‌گردی
ضعف مدیریت دولتی در درک بوم‌گردی و تأمین تسهیلات	درک ناقص مدیران دولتی از ماهیت بوم‌گردی خلخال
	مشکلات مدیریت دولتی در حوزه اقامتگاه‌ها
	برنامه‌های توسعه بوم‌گردی توسط دولت
	کمبود نسبی سرمایه و تسهیلات
سرمایه‌های انسانی و بوم‌گردی در مناطق روستایی	توان‌های بالای بوم‌گردی منطقه برای اقامتگاه
	علاقه متنوع گردشگران در بوم‌گردی
	وجود دانش بومی و سرمایه اجتماعی در برخی روستاها
	پتانسیل بالای روستاهای نزدیک شهر برای بوم‌گردی روند توسعه بوم‌گردی از دهه ۹۰
نقش راه‌ها و ماهیت گذرگاهی خلخال در توسعه بوم‌گردی	نقش راه‌ها و ماهیت گذرگاهی خلخال در توسعه بوم‌گردی
عدم الگوی معین برای اقامتگاه‌های بوم‌گردی	نقش اقامتگاه مرمتی و نوسازی در بوم‌گردی
	یکسان‌سازی معماری اقامتگاه‌ها
	عدم الگوی معین برای اقامتگاه‌های بوم‌گردی

رضایت مردم از ورود بوم گردان	پایین بودن کیفیت برخی اقامتگاه‌ها
	رضایت مردم از ورود بوم گردان
تقویت مشارکت مردمی و ایده‌های کارآفرینانه در حوزه اقامتگاه بوم گردی	علاقه مردمی به همکاری با اقامتگاه‌ها
	مشارکت مردمی در فعالیت‌های بوم گردی و صاحبان اقامتگاه‌ها
	بالا بودن انگیزه و علاقه در فعالیت‌های بوم گردی
	اجاره خانه‌های شخصی به گردشگران در برخی روستاها
	بومی بودن بخشی از کارکنان و سرمایه‌گذاران بوم گردی
	رواج گرفتن ایده‌های کارآفرینی
ارتباط کارآفرینان اقامتگاه‌ها با برخی آژانس‌ها و سرمایه‌گذاران	ارتباط کارآفرینان اقامتگاه‌ها با برخی آژانس‌ها
	رابطه محکم بین سرمایه‌گذاران غیربومی با برخی از اقامتگاه‌ها
	نقش اقامتگاه‌ها در مدیریت تفریحات گردشگران
فصلی بودن بوم گردی	فصلی بودن بوم گردی

پس از تعیین مفاهیم و مقوله‌های مؤثر، می‌توان خط سیر داستان موضع اقامتگاه‌های بوم گردی را به گونه‌ای جامع تفسیر کرد. بوم گردی شهرستان خلخال از اواخر دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰ رشد و توسعه خود را آغاز کرد و علاوه بر مسئله گرمایش جهانی و ارتباط آن با مسئله اقلیم شهرستان و توسعه راه‌های ارتباطی برون‌شهری مانند راه ارتباطی اسالم به خلخال، می‌توان از کارآفرینان و سرمایه‌گذاران غیربومی به‌عنوان موتور توسعه بوم گردی عوامل پیشران یاد کرد که نقش مهمی در حرکت سیستم بوم گردی شهرستان داشتند. این کارآفرینان که عمدتاً از شهرهای اصفهان، یزد و کرمان بودند، از طریق شرکت‌ها و با خرید زمین‌ها و سرمایه‌گذاری کلان و هم‌زمان ارتباط با افراد بومی در جهت تشویق ارتقای سطح فرهنگ پذیری گردشگری، توانستند فعالیت‌های بوم گردی را در قالب کمپ‌ها، هتل‌ها و اقامتگاه‌های بوم گردی و تورهای بوم گردی توسعه بدهند و به تدریج آژانس‌های گردشگری نیز در ارتباط با این افراد نقش خود را در این سیستم ایفا نمودند. این عوامل موجب ورود کارآفرینان محلی جهت ایجاد اقامتگاه بوم گردی به‌صورت مرمت و بعداً به‌صورت نوسازی شده و گردشگران ورودی به شهرستان نیز افزایش یافته است. اگرچه در ابتدا مردم بومی از منظر فرهنگ پذیری گردشگری با مسائلی درگیر بودند اما به تدریج این فرصت اقتصادی را پذیرفته و به گونه‌های مختلف از جمله عرضه صنایع دستی، ایجاد اقامتگاه‌های بوم گردی، تولید محصولات بومی و خدمات مرتبط در این فرایند

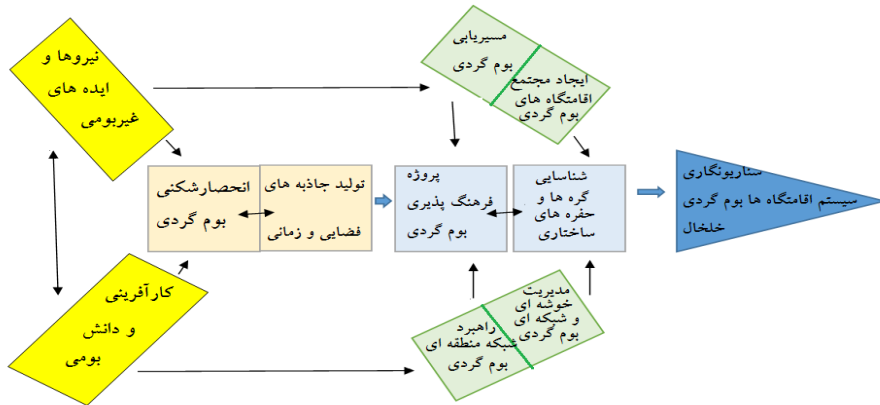
مشارکتی هرچند نسبی داشتند و در مجموع از فرایند توسعه اقامتگاه بوم گردی رضایت دارند. با این حال، همچنان ساختار اصلی اجرایی و قانونی فرایند اقامتگاه‌های بوم گردی بر پایه فعالیت سرمایه‌گذاران غیربومی است و فعالان بومی بیشتر به عنوان عناصر درگیر در سطوح پایین‌تر و در نقش کارکنان و تأمین‌کنندگان فضا و مواد اولیه و راهنمای گردشگری عمل می‌کنند و بیشتر فعالیت‌های اجرایی و تبلیغاتی از مبدأ ورود گردشگران توسط عناصر دیگر صورت می‌پذیرد و همین مسئله باعث بروز اختلافاتی بین مدیریت روستایی با این افراد شده و موجب شکل‌گیری انحصارگرایی در فرایند اقامتگاه‌های بوم گردی شده به گونه‌ای که در برخی روستاها، منافع بوم گردی در اختیار یک سرمایه‌گذار خاص است و سود همگانی برای روستاییان وجود ندارد و این مسئله ممکن است به مرور موجب سرد شدن روابط و مشارکت مردمی گردد. دولت و ارکان دولتی نیز با وجود انجام برخی طرح‌ها و پروژه‌ها به نظر می‌رسد هنوز به درک جامع از وضعیت بوم گردی شهرستان نرسیدند، اگرچه در این میان نباید از عدم اعتماد مردمی به سرمایه‌گذاری اقتصادی، ضعف کار تعاونی و گروهی در بین مردم و بعضاً عدم استفاده بهینه از تسهیلات و کمبود نیروی انسانی آموزش دیده در روستاها نیز غفلت کرد. با وجود اینکه اقامتگاه‌های بوم گردی در سال‌های گذشته با رشد قابل توجهی روبه‌رو بوده اما همچنان بیشتر روستاها فاقد چنین اقامتگاهی هستند و فصلی بودن گردشگری شهرستان نیز بر این مسئله دامن زده است. به همین دلیل با وجود توان‌های بالای بوم گردی خلخال، هنوز این شهرستان به عنوان یک مکان گذرگاهی برای گردشگران تعریف شده به عنوان یک مقصد بوم گردی شناخته نمی‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

پس از بررسی تجزیه و تحلیل داده‌ها و نتایج پژوهش، در این بخش مدل نهایی مطلوب برای توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم گردی روستایی شهرستان خلخال ارائه شده است (شکل ۳). به منظور مدل‌سازی کیفی که از ترکیب مجموعه مقوله‌ها و عوامل حاصله از پژوهش و درجه پیوندها و اهمیت بین آن‌ها حاصل شده است، می‌توان از مدل سیستم‌های پدیده‌های زنده و غیرزنده طبیعت الهام گرفت. در این پژوهش از مدل ساده یک ماهی برای تبیین سیستم توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم گردی شهرستان استفاده شده است (شکل ۳). این مدل

از دو بال عقب که حکم عوامل پیشران و موتور محرکه را عمل می‌کنند، تشکیل شده است. این دو بال، شامل نیروها و ایده‌های غیربومی و کارآفرینی بومی است که در تعامل کامل با هم فعالیت خواهند کرد. برخلاف تصور عموم، به‌هیچ‌وجه نیروهای غیربومی از فرایند بوم‌گردی یک مقصد حذف شدنی نبوده و نباید کنار گذاشته شوند چراکه در بسیاری از موارد نیروهای غیربومی به دلیل زندگی بیرون از خلخال و داشتن تجربه‌های متفاوت، توان‌های بوم‌گردی خلخال بیشتر از مردم بومی درک می‌کنند و با طیف‌ها و روایات گردشگران آشنا هستند. در واقع در اینجا نیروهای غیربومی در حکم گردشگران چندمنظوره ایفای نقش می‌کنند و مقصد گردشگری خلخال به‌عنوان سرمایه‌های نو تعریف می‌کنند که ممکن است افراد بومی به دلیل زندگی طولانی‌مدت در یک مقصد و غرق شدن در فضای یکنواخت، از درک آن ناتوان باشند. این مسئله سوای موضوع سرمایه‌گذاری و دانش و مهارت غیربومیان است؛ بنابراین از نظر منطقی، نه مصلحتی یا اجباری، وجود نیروهای غیربومی ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و این بال توسعه در کنار بال بومی باید به‌صورت توأمان رو در جایگاه خود رشد کنند. در چنین شرایطی است که انحصارگرایی بوم‌گردی که در برخی روستاها وجود دارد، شکسته خواهد شد و توازن قدرت ایجاد می‌شود. ترکیب این دو باید با تولید جاذبه همراه باشد. با توجه به شرایط اقلیمی و توپوگرافی خلخال، فصلی بودن، بخشی از ماهیت بوم‌گردی خلخال است. این مسئله می‌تواند با تولید جاذبه‌های زمستانی و جشنواره‌های زمستانی توسط نیروهای بومی و غیربومی خصوصی و دولتی انجام شده و محدودیت زمانی گردشگری را از بین برده یا کم‌رنگ کند. همچنین تولید جاذبه‌های انسانی در فضاها بکر، جهت ایجاد تنوع الزامی و ضروری است.

شکل ۳- مدل بهینه توسعه آتی اقامتگاه‌های بوم‌گردی روستایی در شهرستان خلخال

همان‌طور که در دل نتایج پژوهش به آن اشاره شد باید برنامه‌ها و پروژه‌هایی در حوزه بوم‌گردی اجرا شود تا بتواند مردم مُردد که با کار گروهی و تعاونی برخورد محتاطانه‌ای دارند، سودآوری و منافع بوم‌گردی را لمس کنند. ایجاد مجتمع اقامتگاه‌های بوم‌گردی یکی از این راهبردهای مهم در این زمینه است. به صورت عرفی، عموماً اقامتگاه‌های بوم‌گردی در داخل روستاها و به صورت منفرد ساخته شده است؛ اما در راهبرد جدید می‌توان از طریق کارهای مطالعاتی، چندین روستای مستعد بوم‌گردی را شناسایی کرده و در نقطه‌ای قانونی این روستا که شرایط دسترسی یکسان به آن‌ها داشته باشد، اقامتگاه‌های بوم‌گردی را به صورت مجتمع و شهرک ایجاد کرد که بوم‌گردان در این مجتمع اسکان یابند. این راهبرد باعث کاهش هزینه‌های زمانی و مالی گردشگران و ایجاد ارتباطات گسترده بین بوم‌گردان و کارآفرینان خواهد شد. همچنین استفاده بهینه از روستاها شده و در پهنه وسیع، برنامه‌ریزی برای چندین روستا انجام شده و میزان مشارکت مردمی نیز افزایش خواهد یافت. البته ایجاد مجتمع به هزینه و مدیریت بالا نیاز دارد که ممکن است قدرت افراد بومی روستایی در این مورد اندک باشد اما این افراد نیز می‌توانند در بخش‌های مختلف مجتمع فعالیت کرده و باید معجزا و سیستمی طراحی شود که روستاییان به مرور با افزایش قدرت و توان، بتوانند در سلسله‌مراتب تصمیم‌گیری‌ها نقش مؤثر داشته باشند. در چارچوب مجتمع‌ها و پهنه‌های بوم‌گردی، مسیریابی روستاهای بوم‌گردی

به صورت دقیق و جامع نیز مؤثر خواهد بود. راهبردهای شبکه‌ای منطقه‌ای و مدیریت خوشه و شبکه‌ای، دو راهبرد برای تقویت ارتباط بین روستاها و کارآفرینان است. راهبرد شبکه منطقه‌ای به پیوندهای بین شهرهایی مانند خلخال با مناطق روستایی و نقش آن در توسعه بوم‌گردی اشاره دارد که این در راهبرد، روابط به صورت حلقوی و با شیب بسیار کم است که در مقابل راهبرد قطب رشد مطرح شده است. مدیریت خوشه‌ای به منظور کاهش تنش‌ها و اختلافات بین مدیریت روستایی و کارآفرینان غیربومی اشاره دارد. مدیریت‌های شبکه‌ای پیوندی بین مدیران روستایی با ایده‌های غیربومی است. این مدیریت باید در مقوله‌های مالی، مشاوره، ساخت‌وساز و غیره و بین کارآفرینان و مدیران باشد. این راهبردها در نهایت باید به مسئله کلان کشف حفره‌های ساختاری و گره‌های مهم در حوزه اقامتگاه‌های بوم‌گردی منتهی شود. گره‌ها همان روستاهایی هستند که ارتباط دهنده دیگر روستاها و مکان‌های بوم‌گردی باهم دیگر هستند. این گره‌ها می‌تواند حتی یک روستایی باشد که اقامتگاه در آن ساخته نشده باشد و می‌تواند یک روستای بزرگ در نقش خدمات‌رسانی باشد. گره‌ها می‌توانند پخش‌کننده خدمات، گردشگران، ایده‌ها بوده و حکم ترمینال گردشگری را ایفا نمایند. مکان‌هایی که به‌عنوان حفره‌های ساختاری شناخته شدند، فضاهایی هستند که ممکن است در شرایط فعلی در مبحث اقامتگاه‌های بوم‌گردی چندان مطرح نشوند اما به دلیل پتانسیل‌های ذاتی شناخته نشده، در صورت سرمایه‌گذاری در آینده می‌توانند یک گره یا یک مکان گذرگاهی و بعضاً یک مرکزیت در بوم‌گردی باشند یا آنکه یک نظم‌دهنده در سیستم و شبکه اقامتگاه‌های بوم‌گردی باشد و مجموعه این‌ها فرهنگ پذیری مردم در حوزه بوم‌گردی را افزایش داده و در نهایت سیستم اقامتگاه‌های بوم‌گردی را به سمت توسعه حرکت خواهد داد که البته جهت مدیریت بهتر لازم است سناریونگاری در این ارتباط صورت گیرد.

ORCID

Mohammad Reza Rabiei Mandjin <http://orcid.org/0000-0001-8571-1415>

Hassan Oroji <http://orcid.org/0000-0002-1850-419X>

Mohammad Alizadeh <http://orcid.org/0000-0002-1043-2996>

منابع

- اروجی، حسن. (۱۳۹۶). تبیین روند توسعه گردشگری در مناطق روستایی (مورد مطالعه: شهرستان خور و بیابانک). رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه خوارزمی تهران.
- اروجی، حسن. (۱۳۹۱). مکان‌یابی بهینه ژئومورفوسایت‌های گردشگری با روش تحلیل شبکه‌ای ANP و ارزیابی آنها با مدل‌های ژئومورفوتوریستی (مطالعه موردی: شهرستان طبس). پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشکده جغرافیا.
- افشاری آزاد، سمیه، سمندری، مجتبی و احمدی، داود. (۱۳۹۳). ارتباط معماری و گردشگری. اولین همایش ملی توریسم و گردشگری سبز، همدان، انجمن ارزیابان محیط زیست هگمتانه.
- ایمان، محمد تقی و نوشادی، محمود رضا. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی. مجله پژوهش، ۳ (۲)، ۱۵-۴۴.
- آذر نیوند، حسین، مسعود، نصری و نجفی، علی. (۱۳۸۵). اکوتوریسم و جاذبه‌های طبیعی در جلب گردشگران در مناطق کویری. همایش علمی منطقه‌ای معماری کویر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردستان، اردستان.
- بهمنی، مهرزاد و محمدی شکیبا، عباس. (۱۳۹۳). پنداشت‌ها و برداشت‌های موجود در جامعه درباره شبکه‌های اجتماعی با استفاده از روش کیو، پژوهش‌های ارتباطی، ۴ (۸۰)، ۳۵-۹.
- خانلو، نسیم و مدنی، نیکوسادات. (۱۳۹۴). نقش معماری در توسعه گردشگری با رویکرد توسعه اقتصادی در منطقه آزاد چابهار؛ همایش شهرسازی و عمران و توسعه پایدار گردشگری. ۱۳۹۴.
- رستم پیشه، مریم. (۱۳۹۸). تبیین مدل ساختار بهینه معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی با تاکید بر مشارکت بومی (مورد مطالعه: استان گیلان). رساله دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر.
- شاه حسینی، محمد علی، نارنجی ثانی، فاطمه و فلاح کریمی، صفورا. (۱۳۹۴). شناسایی و دسته‌بندی موانع و چالش‌های پیاده‌سازی برنامه راهبردی منابع انسانی در شرکت برق منطقه‌ای خراسان به روش کیو، مجله مدیریت دولتی (دانشگاه تهران)، ۷ (۱)، ۸۹-۱۰۹.
- فرجی‌راد، عبدالرضا و افتخاریان، بهنام. (۱۳۹۱). بررسی نقش معماری در صنعت گردشگری (مطالعه موردی: معماری ایران)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، ۱ (۳)، ۶۷-۴۹.
- لطیفیان، محمد. (۱۳۹۷). تاثیر کیفیت خدمات گردشگری بر تمایل به بازگشت در اقامتگاه‌های بوم‌گردی در استان گلستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد توسعه روستایی - توسعه کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، دانشکده مدیریت کشاورزی.

محرمنژاد، ناصر و نوربخش، سیده زهرا. (۱۳۹۵). تدوین مدیریت اکوتوریسم پایدار در محدوده اثر طبیعی ملی خشکه‌داران با استفاده از روش‌های AHP و SWOT. فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۱۸ (۲)، ۳۱۷-۳۲۶.

مدی، حسین، ولدخان، ریحانه و مدیرروستا، سما. (۱۳۹۲). نقش تفصیلی معماری جدید و قدیم در صنعت گردشگری ایران (نمونه موردی تهران، کندوان، ایبانه). اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

- Erdem, B., & Tetik, N. (2013). An environmentally - sensitive approach in the hotel industry: ecolodges. *International Journal for Responsible Tourism, Foundation Amphitheatre*, 2 (2)
- Hagberg, A. (2011). *What's an ecolodge? A case study of ecotourism operations in Ecuador*. A master thesis in environmental science, 30 ECTS and a Minor Field Study supported by Sida.
- Honggang, X., & Jigang, B. (2000). A System Dynamics Study of Resort Development Project Management in Tourism Region: A Case Study of Guilin. Conference: ICSTM, *International Conference on Systems Thinking in Management*, Geelong, Australia, November 8-10.
- Sciolli, C., & Vittorio, S. (2015). *Ecotourism and Architecture: the Intertwining of Ecology, Culture, and Economy*, Masters in Architecture, University of Maryland. 2015.
- Jafari, J. (2000). *Encyclopedia of tourism*. London: Routledge.2000.
- Jampol, G., & Mehta, H. (2004). *Ecolodges*; International Finance Corporation. 2004.
- Kwan, P., Eagles, P., & Gebhardt A. (2008). A Comparison of Ecolodge Patrons' Characteristics and Motivations Based on Price Levels: A Case Study of Belize. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (6)
- Mai, T., & Kambiz, M.E. (2011). Towards a shared systems model of stakeholders in tourism development in the Cat Ba biosphere reserve of Vietnam. *Conference Proceedings*.
- Mudroch, J. (1999). Tourism development in Estonia: attracts, sustainability and rural development. *Geoforum*, 29 (3).
- Pyburn, R., & Woodhill, J. (2014). *Dynamics of Rural Innovation A primer for emerging professionals*. Royal tropical institute.
- Serra, S. (2012). *Architecture and urbanity of tourism*. Cagliari Study University, Faculty of Architecture.

In Persian

- Afshari Azad, S., samandari, M., & Ahmadi, D. (2014). *The relationship between architecture and tourism. The first national conference on*

- tourism and green tourism*. First national conference of tourism and green tourism
- Azarnivand, H., Nasri, M., & Najafi, A. (2006). *Ecotourism and natural attracts in order to attract tourism in desert area*. Scientific conference on desert architecture regions, Azad islamic university, Ardestan unit
- Bahmani, M., & Mohammadi shakiba, A. (2014). Perceptions and perceptions in society about social networks by using Q method. *Communication researches*, 4 (80), 9-35
- Faraji Rad, A., & Eftekharian, B. (2012). Investigating the role of architecture in the tourism industry (case study: architecture in Iran), *geographical quarterly of tourism space*, 1 (3), 49-67
- Iman, M., & Noshadi, M. (2011). Qualified content analysis. *Research magazine*, 2 (3), 15-44
- Khanlou, N., & Madani, N. (2015). *The role of architecture in tourism development with the approach of economic development in chabahar free zone*. Conference of urban and tourism sustainable development
- Latifian, M. (2018). *Impact of tourism services qualify On the desire to return in Golestan ecolodges*. M.A thesis of rural and agriculture development, agriculture sciences and natural resources in Gorgan, faculty of agriculture management
- Madi, H., Valadkhan, R., & Modirrousta, S. (2013). *Detailed role of new and old architecture in Iran's tourism industry*. First national conference of tourism, geography and sustanable environment
- Moharram Nejad, N., & Nourbakhsh, S. (2016). Development of sustainable ecotourism management within the range of national natural effect of drylands using AHP and SWOT methods. *Sciences and environment technology*, 18 (2), 317-326
- Oroji, H. (2017). *explannation of tourism development trend in rural area (case study: Khour-biabanak)*. Ph.D thesis of geography and rural planning in Kharazmi university
- Oroji, H. (2012). *Site selection of tourism geomorphosites by using network analysis ANP and its assessment by geomorphotourism models (case study: Tabas county)*. M.A thesis of geography and tourism planning in Tehran university
- Rostam pisheh, M. (2019). *Explannation of ecolodge architecture context model emphasized local participation (case study: gilan province)*. Ph.D thesis of Azad islamic university, Eslamshahr unit
- Shahhoseini, M., Narenji sani, F., & Fallah Karimi, S. (2015). Identifying and categorizing obstacles and challenges in implementing the strategic human resources plan in the regional electricity company of Khorasan by using Q method. *Governmental management*, 7 (1), 89-109